

Marina Pretković i Tea Škrinjarić. Izgubljeno i nađeno:
indonezijsko kazalište svitaka. Zagreb, Etnografski muzej,
25. siječnja – 2. travnja 2017.

Prikaz izložbe

Izložba "Izgubljeno i nađeno: indonezijsko kazalište svitaka" bila je postavljena u Etnografskom muzeju Zagreb od 25. siječnja do 2. travnja 2017. godine. Autorice izložbe i tekstova u popratnom katalogu su kulturne antropologinje Marina Pretković i Tea Škrinjarić. Izložba tematizira *wayang beber* – indonezijsko kazalište svitaka, a ostvarena je u suradnji Udruge AngArt, Veleposlanstva Republike Indonezije u Zagrebu i Etnografskoga muzeja.

Wayang beber dio je šire tradicije lutkarskoga kazališta u kojem se koristi bogato oslikani svitak namotan na bambusove štapove. Kako navode autorice, počeci ove kazališne forme sežu vjerojatno u 9. stoljeće, dok se u 14. stoljeću formira današnji oblik kazališta svitaka. Predstave su se izvodile u kraljevskim palačama tijekom važnih događaja, dok su seoske izvedbe imale zaštitnu funkciju. Predstave su, dakle, uz društvenu, imale i važnu ritualnu ulogu te ukazuju na još uvijek snažno prisutno vjerovanje u magična svojstva svitaka. Središnju ulogu u predstavama ima pripovjedač – *dalang* koji istovremeno odmotava svitke, pripovijeda i pjeva. *Dalang* sjedi ispred ili iza svitka koji odmotava scenu po scenu, s lijeva na desno. Tijekom pripovijedanja imitira glasove različitih likova iz priče te pjeva pjesmu na početku i kraju izvedbe te na početku svake nove scene. Pjevanje je popraćeno glazbom *gamelan* ansambla. Za razliku od većine kazališnih oblika na Javi koje tematiziraju priče indijskih epova Mahabharate i Ramajane, *wayang beber* pripovijeda priču o Panjiju, princu kraljevstva Jenggala, koji je u potrazi za odbjegliom princezom kraljevstva Kediri. Legende o Panjiju prenose se usmenim putem.

U izložbi su autorice iznijele povijesni pregled *wayang bebera* i rezultate svoga etnografskog istraživanja, koje su provele u središnjoj i istočnoj Javi između kolovoza i listopada 2016. godine. Cilj im je bio prikupiti podatke o stanju starih svitaka, tradicionalnim i suvremenim stilovima *wayang bebera* te se upoznati s trenutnom situacijom na terenu. Tijekom istraživanja razgovarale su s umjetnicima, obrtnicima, performerima, lokalnim stanovništvom i pripovjedačima te pratile njihove aktivnosti vezane uz revitalizaciju *wayang bebera*.

Kroz brojne fotografije i tri video zapisa, koje potpisuju autorice, obrađene su sljedeće teme: uloga pripovjedača i *gamelan* ansambla, tehnike oslikavanja svitaka, izrada papira *daluang* koji se koristi za svitke te tradicionalne i suvremene izvedbe *wayang bebera*. Izložene predmete, poput odjeće pripovjedača, originalnih svitaka i alata za oslikavanje, autorice su također prikupile na terenu.

Svici koje nije bilo moguće dopremiti i izložiti predstavljeni su kroz fotografije originala. Primjerice, do danas su sačuvana samo dva kompleta svitaka nastalih unutar kraljevskih palača. Svici su bili izmješteni iz kraljevskih palača u seoske obitelji u 18.

stoljeću, tijekom javskoga rata, kako bi se sačuvali. Otada su u posjedu nekoliko obitelji u regijama Pacitan i Wonosari te su vlasnici dopustili autoricama da prisustvuju prikazivanju svitaka, kojem gotovo uvijek prethodi ritual i molitva, te njihovo fotografiranje.

Komplet iz Pacitana sadrži šest svitaka te prikazuje jednu od legendi o Panjiju koja opisuje zabranjenu ljubav dvoje mladih ljudi. Predstava danas traje oko jedan sat, dok je u prošlosti mogla trajati i do tri sata. Pripovjedač sjedi iza svitka i publika ga gotovo i ne vidi tijekom izvedbe. Ne zna se točno kada su nastali svici, pretpostavlja se da su dovršeni krajem 17. stoljeća. Budući da su originali u lošem stanju, 2010. godine izrađene su kopije koje se koriste u izvedbama. Za razliku od pacitanskih svitaka, koji su gusto oslikani, oni iz Wonosarija imaju manje detalja. Priče triju od osam svitaka iz kompleta nisu poznate, a navodno se čak jedan ili dva svitka ne smiju otvarati, već služe samo u ritualne svrhe. Predstava traje oko dva sata te *dalang* sjedi ispred svitka i štapom pokazuje pojedine scene.

Osim tradicionalnih izvedbi, izložbom je predstavljeno i djelovanje triju umjetničkih kolektiva s Jave koji promoviraju kazalište svitaka i približavaju ga mlađoj publici kroz suvremene teme. Izvedbe se odmiču od tradicionalnih formi te se uz svitke koriste lutke, maske, moderna glazbala, video projekcije i dr. Umjetnica Cahyati Praba Hardini, jedna od članica kolektiva "Welingan" iz grada Surakarte, gostovala je u Muzeju u vrijeme trajanja izložbe. Njezinim je nastupom zagrebačka publika dobila jedinstvenu priliku prisustvovati izvedbi suvremenoga kazališta svitaka.

Kako bi se posjetiteljima približila ova kazališna forma, bilo im je ponuđeno da sami odmotaju svitak i ispričaju svoju varijantu priče ili se okušaju u bojanju likova karakterističnih za *wayang beber* te se upoznaju s jednim drugačijim likovnim izražajem. Za potrebe izložbe Veleposlanstvo Republike Indonezije u Zagrebu posudilo je četiri glazbala *gamelan* ansambla (rebab, gong, kendang i kenong) koji se sviraju tijekom tradicionalne izvedbe *wayang bebera* u Pacitanu. Glazbala su bila izložena u insceniранom javanskom paviljonu (*pendopo*) koji je mjesto okupljanja i održavanja različitih ceremonija pa tako i izvođenja *wayang beber* predstava.

Popratni program izložbe sastojao se od nastupa članova zagrebačkoga *gamelan* ansambla "Terbangun Matahari", plesne izvedbe Gendis Putri Kartini i Une Matije Štalcar-Furač (studentica Suvremenoga plesa pri Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, koje su izvele javanski ples Gembira), radionica za djecu te stručnih i popularnih predavanja.

Etnografski muzej ovom je izložbom nastavio niz kojim se rijetko, ali kontinuirano obrađuju teme vezane uz indonezijsku kulturu te prvi put predstavio terensko istraživanje domaćih etnologinja u nama udaljenoj i relativno nepoznatoj kulturi. Izložba je publici pružila uvid u temu o kojoj se u nas, ali i u drugim europskim muzejima, do sada malo govorilo, dok je studentima etnologije i kulturne antropologije moglo biti korisno doznati sve dijelove jednoga nezavisnog etnografskog istraživanja.

Marija Živković